

TÜCCAR SINIFIN PROTESTAN HAREKETİ DESTEKLEMESİNİN MASLOW'UN İHTİYAÇLAR HİYERARŞİSİ YAKLAŞIMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Umut OMay*

ÖZET

Kilise, Roma İmparatorluğu'ndan sonraki dönemde, Batı Avrupa'da, uzun süre etkisini kurumlar ve kültür üzerinde sürdürmüştür. Kilise'nin gücüne karşı toplumun çeşitli kesimlerinden zaman zaman tepkiler yükselmiş ancak bu tepkilerden sadece Protestan (Reform) Hareketi başarılı olabilmektedir. Protestan Hareketinin başarısında tüccar sınıfın ve soyluların desteği önemli bir yer tutmaktadır. Tüccar sınıfın Protestan hareketine destek vermesinin nedeni, Kilise, Soylular ve Halk tarafından saygı görmeyen bu kişilerin, Protestan önderlerin sermaye ve ticaret ile ilgili yorumlarının meşruluk ve günah sorununa çözüm getirmesidir. Böylelikle, tüccarlar, Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisinde belirttiği ihtiyaçların tamamını giderebilme imkanına kavuşmuşlardır.

ABSTRACT

After the collapse of the Roman Empire, the Church, had continued its effects on the institutions and culture for a long time period in the Western Europe. During the middle age period, there had been lots of resistance and criticism against to the power of the Church, but none of them, except Protestant (Reformist) Movement, could had been able to succeed. In the success of the Protestant Movement there had been a main role of the merchants and aristocrates. The reason of the merchants, who had been unrespectful in the society (Church,

Aristocrates and Public), supporting this movement, was a result of the Protestant leaders' comments and solutions about capital and trading on their validity and sinfulness. Thus, the merchants could have been able to make up all the needs which have been emphasised in Maslow's Hierarchy of the Needs.

GİRİŞ

"Protestan Ahlakı ve Kapitalizm'in Ruhu" isimli çalışmasıyla Max Weber, uzun yıllardan beri süre gelen bir tartışmayı başlatmıştır. Max Weber eserinde özetle, Protestanlık ile Kapitalizm arasında sıkı bir bağ olduğunu vurgulamaktadır.

Bu makalenin hazırlanma amacı, Kapitalizmin esas unsuru olan Tüccar Sınıfın (Burjuvanın), Protestan (Reform) Hareketini Desteklemesinin, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi açısından yorumlanmasıdır. Söz konusu bu desteğin, Tüccar Sınıfın toplumdaki yeri ve buna bağlı olarak Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin bir sonucu olduğu gösterilmeye çalışılmaktadır. İnceleme yöntemi olarak Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi tanımlanmış ve bu bilgilerin ışığında tarihsel bakış açısı kullanılmıştır.

1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi olarak tanımladığı teorisi insan ihtiyaçlarının hiyerarşik bir düzeninin olduğunu ve üst seviyedeki ihtiyaçların giderilmesi için öncelikle alt seviyedeki ihtiyaçların giderilmesi gerektiğini öne sürmektedir.

Maslow'un teorisine göre, insan ihtiyaçlarının tatmini belirli bir sırayı takip etmektedir. Üst sıralardaki bir ihtiyacın kesin olarak tatmin edilebilmesi için alt sıralardaki ihtiyaçların kesin olarak giderilmesi gerekmektedir. Aksi durumda, üst sıralardaki ihtiyaçlar arka plana itilmekte ve öncelik alt sıradaki ihtiyaçlara verilmektedir.

* Dr., İ.Ü. İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.

Şekil 1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Kaynak: Toker Dereli, Örgütsel Davranış, Mentesh Yayınevi, 3. basım, İstanbul, 1995, s. 154.

Şekil 1.'de belirtilen Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi ile ilgili olarak belirttiği ihtiyaçların incelendiğinde Tablo 1'deki gibi kabaca iki gruba ayrılabilirdiği görülmektedir: Bütün canlılarda görülen ve hayatta kalma güdüsüyle ilişki olan Genel İhtiyaçlar ve insana özgü Psiko-sosyal ihtiyaçlar.

Tablo 1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisinin Gruplanması

GENEL İHTİYAÇLAR	PSİKO-SOSYAL İHTİYAÇLAR
- Fizyolojik	- Ait olma ve Sevgi
- Güvenlik	- Takdir ve Saygı
	- Kendini Tamamlama

Maslow, teorisinde, ihtiyaçları beş temel sınıfa ayırmıştır. Bunlar,

1. **Fizyolojik İhtiyaçlar:** Bu ihtiyaçlar, yemek yemek ve uyumak gibi, insan vücudunun temel fonksiyonlarıyla ilgilidir.
2. **Güvenlik İhtiyaçları:** Bu ihtiyaçlar kişiyi fiziksel ya da psikolojik zararlardan koruyan ihtiyaçlarla ilgilidir.
3. **Ait Olma ve Sevgi:** Kişinin, sosyal katılım, sevgi, kabul, grup üyeliği gibi, kendi türüyle ilişkide bulunma ihtiyacıdır.

4. **Saygınlık (Statü) İhtiyaçları:** Kişinin bulunduğu toplumda saygı görme, diğerlerinin dikkatini çekme ihtiyacının bir sonucudur. (Örn: Sporunun rekor kırma amacı).
5. **Kendini Gerçekleştirme İhtiyaçları:** Aslında bir önceki ihtiyacın devamı olan bu ihtiyaç, kişinin kendisine olan saygısını pekiştirmek için tatmin edilmesi gereken bir ihtiyaçtır. (Örnek: Rekortmen sporunun kendi rekorunu geliştirmek için çaba göstermesi). (Dereli, 1995: 154, 155.)

Son dönemlerde ise, sosyal psikologlar Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisini gözden geçirilip, çeşitli nedenlerle söz konusu hiyerarşinin kademe sayısının yedi olması gerektiğini öne sürmüşlerdir. (İnceoğlu, 2004: 114) Buna göre Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi Şekil 2'deki olmalıdır:

Şekil 2. Maslow'un Geliştirilmiş İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Kaynak: Metin İnceoğlu, Tutum, Algı, İletişim, Elips Kitap, Ankara, 2004, s. 115'deki şekilden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Maslow'un geleneksel bir güdülenme kuramı olan ihtiyaçlar hiyerarşisine sosyal psikologlar tarafından eklenen kademeler altıncı kademe olarak "Bilme-Anlama" ve yedinci kademe olarak da "Estetik"tir.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine eklenen son iki terim bu çalışma açısından da anlamlıdır. Zira, Reform çağı aynı zamanda sanat eserlerinin üretimi ve bilimsel gelişme açısından da altın bir çağ olan Rönesans'ın da çağdaşı olarak da bilinmektedir.

2. Protestan Hareketi Hazırlayan Etmenler

Ortaçağ Avrupası, Roma İmparatorluğu'nun varlığı kadar yokluğundan da fazlasıyla etkilenmiştir. Bu dönem, Batı Roma İmparatorluğunun kültürel ve siyasi mirasçısı olan bu nedenle dönemin hakim gücü konumundaki Kilise'nin etkisi altında şekillenmiş bir dönemdir. Bununla beraber Avrupa'nın bir çok farklı kültürü ve bir çok toplumu da barındırmakta olduğu yadsınmaması gereken bir gerçektir. Bu nedenle, "Batı İmparatorluğu'nun V. yüzyılda çökmesi, Batı Avrupa'da hemen müstakil bir kültürel birliğin kurulmasına yol açmamıştır." (Dawson, 1997: 91). Bu dönemde Avrupa'da en güçlü örgütlü yapı Kilisedir. Öyleki, Roma Piskoposu'nun önderliğinde, Roma İmparatorluğu'nun sadece askeri dayanaktan yoksun bir devamıymış gibi yüzyıllar boyu hükmetme imkanını elinde bulundurmuştur. (Artz, 1996: 360). Dolayısıyla, Kilise'yi, ordusu olmayan bir devlet olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Diğer yandan insan zihninin şekillenme sürücü göz önüne alındığında, Kilise'nin ortaçağ'da, geniş halk kitleleri üzerindeki etkisi, günümüzdeki etkisinden çok daha büyük olduğu gözden kaçırılmamalıdır. (Huberman, 1995: 48)

Feodalizmin ilk dönemlerinde, Batı Avrupa'nın en hakim ve ilerici, dinamizm sağlayan unsuru Kilise'dir. Roma kültürünü muhafaza etmesinin yanında öğrenimi teşvik eden, okullar açan, yoksulların, korunmaya muhtaçların bakımını üstlenen de Kilisedir. Ruhbanlar, lordlara göre arazileri daha iyi yönetmenin yanında soylulardan da daha fazla kazanıyorlardı. (Huberman, 23). Kilisenin gücü de buradan gelmekteydi. Roma İmparatorluğu'nun kültür mirasını elinde tutmuş ve kurumsal yapısını devam ettirmesinin verdiği güç ve güvenle geniş halk kitlelerini bünyesinde toplamış ve onları etkileyebilmiştir. Aynı zamanda büyük miktarda serveti de elinde tutmaktadır. Bu noktada halk açısından Kilise'nin varlık nedeni olarak yardım ögesi ön planda durmaktadır.

Kilise'nin güçlü konumuna karşın, çeşitli nedenlerle kiliseye başkaldırının eksik olmadığı da gözlemlenmektedir. Bu nedenler arasında Kilise'nin özgünlüğünden uzaklaşmakta oluşu, siyasi ve maddi gücü gibi nedenler bulunmaktadır. (Challaye, 1998: 201)

Kilise'nin kendi gücüne, buna bağlı olan hükümdar ve soylulara ve dolayısıyla da Tanrı'nın gücüne boyun eğmenin erdeminden sıklıkla söz etmesine rağmen, İngiltere'de 14. yy'da, Bohemya'da 15. yy'da ve Almanya'da 16. yy'da çeşitli nedenlerle çıkan serf ayaklanmaları toplumun en alt noktasında dahi Kilise'nin bu büyük gücüne karşı Avrupa genelinde bir huzursuzluğun var olduğuna işaret etmektedir.

2.1. Protestanlığın Ortaya Çıkışı

XVI. yy'ın başlarında, Augustinci bir keşiş ve aynı zamanda da Wittenberg Üniversitesinde teoloji profesörü olan Martin Luther, 31 Ekim 1517 tarihinde Wittenberg kilisesinin kapısına astığı ve mevcut Kilise kurumuna eleştirilerini özetlediği 95 maddelik tezi ile Protestan (Reform) hareketini başlatmış oldu. (Michel, 1992: 107)

O dönem açısından Kilisenin böyle bir eleştiriyi kabul etmesi söz konusu bile değildi. Gerçekten, daha önce de ifade edildiği üzere, Avrupa'nın bir çok bölgesinde çeşitli nedenlerle Kilise'ye başkaldırı hareketleri olmuştu. Daha önceki denemeler, örneğin Luther'in hareketinin kökeni olarak kabul edilen Katar İsyanı ve Katarizm Kilise'nin büyük kültürel, toplumsal ve siyasi gücü nedeniyle başarısızlığa uğramıştı. Doğu Kilisesinin etki alanında doğup gelişen ve ismi, Yunanca "temiz", "saf" anlamındaki "Katari" kelimesinden türeyen bu akım Kuzey İtalya ve Fransa'nın güney bölgelerine kadar ulaşmış, ancak Kilise tarafından şiddetle bastırılmıştı. (Coşar, 2000: 54-58)

Ancak bu sefer farklı olarak Luther'in başlattığı harekete öncelikle tüccar sınıf ve cesaretli soylular destek vermiştir.

Bu çalışmanın konusu olan tüccar sınıfın bu hareketi desteklemesinin nedenini anlamak için öncelikle o dönem koşullarındaki tüccar sınıfının toplumsal konumunu ve içinde bulunduğu durumu incelemek gerekmektedir.

2.2. Tüccar Sınıfın Ortaçağ Avrupası'ndaki Durumu

Ortaçağ Avrupası'nda tüccar sınıfının durumunun günümüzdeki durumuyla karşılaştırıldığında oldukça farklı bir konumda olduğunu öncelikle belirtmek gerekmektedir. Protestan hareketin ortaya çıktığı döneme kadar tüccar sınıfın toplumsal konumunun ve durumunun iyi olduğunu söylemek güçtür. Bunun temel nedeni, o dönemdeki Kilise öğretilerinin, soyluların ve ayrıca Halk Kültürünün, para ile uğraşılmasını sürekli olarak eleştirme ve aşağılama eğiliminde olmalarıdır. Bu durumla ilgili olarak, tefeciler hakkında yazılmış aşağıdaki şiir, bunun güzel bir örneğidir:

Thou Usurer with thy money bags,
That liveth so at ease:
By gaping after gold thou dost
Thy mighty God displease,
And for thy greedy usury
And thy great extortion:
Except thou dost repent thy sins,
Hell fire will be thy portion.

(Sen torba torba paranla / Rahat yaşayan Tefeci: /
Altınlarınla ense yapman / ulu Tanrı'nın hoşuna gitmez, /
Açgözlü tefeciliğin yüzünden / Gasp ettiğin onca şey yüzünden: /
Günahlarından ötürü pişmanlık getirmezsen / Payına cehennem
ateşi düşecek.) (Burke, 1996: 183).

Öncelikle belirtmek gerekir ki, dönemin yaygın görüşünü anlatan bu şiirden de anlaşılacağı gibi, her ne kadar Kilise'nin elinde büyük miktarda servet birikimi olsa da, para ile uğraşmak günahlı ve meşru olmayan bir iş olarak kabul edilmekteydi. Tüccar da temelde para ve servet birikimi ile uğraştığından günahlı ve meşru olmayan bir iş yapmaktaydı. Tüccarın işi diğer bir deyişle para işi Tanrı ile bağdaşmamaktaydı çünkü, Hıristiyan öğretilerine göre para ile Tanrı, birbirinden farklı çizgilerdedir:

Hirodes yanlılarıyla birlikte gönderdikleri kendi öğrencileri İsa'ya gelip, "Öğretmenimiz" dediler, "senin dürüst biri olduğunu, Tanrı yolunu dürüstçe öğrettiğini, kimseyi kayırmadığını biliyoruz. Çünkü insanlar arasında ayırım yapmazsın. Peki ne

dersin, söyle bize, Sezar'a vergi vermek Kutsal Yasa'ya uygun mu, değil mi?" İsa onların kötü niyetlerini bildiğinden, "Ey ikiyüzlüler!" dedi. "Beni neden sınıyorsunuz? Vergi ödemekte kullandığınız parayı gösterin bana!" O'na bir dinar getirdiler. İsa onlara, "Bu resim, bu yazı kimin?" diye sordu. "Sezar'ın" dediler. O zaman İsa onlara, "Öyleyse Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını da Tanrı'ya verin" dedi. Bu sözleri duyunca şaşkınlıkla, İsa'yı bırakıp gittiler." (Matta, 22: 16-22).

Yine Hıristiyan öğretilerine göre, "Hiç kimse iki efendiye kulluk edemez; çünkü ya birinden nefret eder ve ötekini sever, yahut da birini tutar, ötekini hor görür. Siz Allah'a ve Mammona (Zenginlik İlahı) kulluk edemezsiniz." (Matta 6: 24) denildiğinden tüccarın Tanrı'nın sevgili kulları arasında sayılmadığı açık bir şekilde anlaşılmakta, "Ey yoksul olanlar, ne mutlu size, Tanrı'nın Egemenliği sizindir!" (Luka, 6:20) ifadesiyle de bu durum pekişmektedir.

Temel uğraşısı para olan tüccar dolayısıyla Yahudiler, Türkler, tefeciler ile birlikte halk kültüründeki "Kötü Adam" tiplmelerinden biriydi. (Burke, 192). Böylelikle sorunun dini temeli bir yana, para ile uğraşılması tüccarların sadece Kilise tarafından değil aynı zamanda halk kültürü tarafından tefecilerle aynı kefiye konulmasına neden oluyor, yaptıkları iş meşru olarak kabul edilmiyordu.

Diğer yandan, ticari faaliyetlerin üretim ile ilişkilendirilmemesi, evrensel olarak değersiz olduğu kanısı hakimdi. Tüccar, topluma katkısı az, genellikle seçkinlerin ihtiyaçlarına cevap veren, halkın gözünde asalak, seçkinlerin gözünde de gerekli ama alt düzeyde bir varlık olarak düşünülmekteydi. (Baechler, 1994: 108-109). Benzer bir duruma Wallerstein da dikkat çekmekte ve "...Hıristiyan Avrupa'da da kapitalizm gayrimeşru bir kavramdı ve kapitalizmin uygulayıcılarına ancak toplumsal evrenin görece küçük köşelerinde tahammül ediliyordu" demektedir ve Kilise'nin güçlü kurumlarının "tefeciliğe" karşı sürekli savaş halinde olduğundan bahsetmektedir. (Wallerstein, 2003: 144.) Kısaca Ortaçağ Avrupası'nın tüccarı (burjuva), toplumla ilişkisi kopuk, Kilise tarafından günahkar sayılan, soylular tarafından da varlığına sadece sağladığı yarar nedeniyle katlanılan ve toplumun bütün kesimleri tarafından hor görülen bir varlıktı.

Böylelikle, Batı toplumu, kendini sadece kazanç elde etmeye adanmış, toplum tarafından dışlanmış, bu nedenle kendi zenginliğinden rahatsız olan, gittikçe daha zengin ve gittikçe güçlü olan ama bu gücüyle hiçbir şey yapamayan “bu acayip varlığı”, burjuvayı yaratmıştır. (Baechler, 109).

Bu toplumsal konumun, dönemin tüccarları açısından bir huzursuzluk kaynağı olduğu açıktır ve doğal olarak kendini daha huzurlu hissedeceği ve yaptığı işin meşruluğunun sorgulanmadığı ve hatta meşru olduğunun kabul edildiği bir ortam ihtiyacı içerisinde olduğu gerçeğinin kabul edilmesi gerekmektedir.

3. Tüccar Sınıfının Protestan Hareketindeki Varlığının Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi

Daha önce de belirtildiği üzere, maddi açıdan güçlenen ancak manevi açıdan güçsüz ve tatminden uzak olan tüccar sınıfı meşruluk ve toplumsal kabul görme ihtiyacı içerisindeydi. Maddi açıdan giderek güçlenmekte olan tüccar sınıfının önündeki en önemli engel, o dönemin ve kültürünün meşruluk anlayışının temel olarak alındığı Kilise'nin kendi bünyesi haricindeki bir servet birikimine sıcak bakmaması, günah sayması ve hor görmesiydi.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde de değinildiği üzere kişinin fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılaması durumunda yeni, üst seviyede ihtiyaçlar ortaya çıkmakta ve tatmin edilmesi gerekmektedir.

Tablo 2.'de, Protestan Hareketi öncesinde Tüccar Sınıfının (Burjuvanın) durumu Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi yaklaşımı çerçevesinde gösterilmektedir.

Tablo 2. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Çerçevesinde Ortaçağ Avrupası'nda Tüccar Sınıfının Durumu

İhtiyaç	Dönem Koşullarında Giderilme Durumu
1. Fizyolojik	Evet
2. Güvenlik	Evet
3. Ait olma ve Sevgi	Kısmen (Sadece Yakın Çevre)
4. Takdir ve Saygı	Hayır
5. Kendini Tamamlama	Hayır

Tablo 2'de de belirtildiği üzere dönemin tüccar sınıfı Tablo 1'de genel ihtiyaç olarak isimlendirilen ve bütün canlılarda görülen hayatta kalma güdüsüyle ilişkilendirilen ilk iki derece ihtiyacı tam olarak tatmin edebilirken, sadece yakın çevresi ile (aile, arkadaşlar) ait olma ve sevgi ihtiyacını giderebilme imkanını bulmaktadır. Toplum tarafından kabul görmediği ve sevilmediği için diğer ihtiyaçları giderebilmesi mümkün değildir.

İşte böyle bir ortamda Protestan Hareketi, Tüccar Sınıf (Burjuva) açısından, diğer ihtiyaçlarını da giderebilme imkanını veren bir ortam hazırlamıştır: Dini olduğu kadar, soylular ve halk gözünde meşruluk kazanma ve yaptığı işin kabul edilebilirliğini sağlama. Bu durum toplumlar, özellikle bu konuda ele alındığı üzere Ortaçağ ve Yeniçağ Avrupa Kültürü açısından önemlidir. Çünkü, Fukuyama'nın ifadesiyle, “geleneksel dinler veya ahlaki sistemler ... kültürel olarak belirlenmiş davranışların belli başlı kurumlaşmış kaynaklarını oluşturur”. (Fukuyama, 2005: 52) Üstelik Weber'in de üzerinde durduğu gibi Protestanlıkla kapitalizm arasında, deneysel olarak saptanabilecek bazı sapmalar bulunsa da, ikisi arasındaki ilişkinin rastlantısal olmadığını iddia etmeyi sağlayacak kadar güçlü bağlar bulunmaktadır ve teorik olarak Katolik yaklaşım 20. yy'ın son çeyreğine kadar kapitalizme karşı açıkça mücadele etmiştir. (Fukuyama, 60)

Katolik Kilisesi'nin öğretilerinin bir yansıması olan Ortaçağ ve Yeniçağ Avrupası'ndaki meşruluk anlayışında günahlı olarak mahkum edilen Tüccar sınıfa ihtiyacı olan meşruluğu, Luter'in öğrencilerinden olan John Calvin'in konuyla ilgili yorumları sağlamıştır. Luterciliğe göre daha gelişmiş bir ekonomik anlayışa sahip olan Kalvinistler, kişinin, kendini mesleğine adanmışlığının dini bir arınma ve bunun sonucunda elde ettiği getirinin de Tanrı'nın rahmetinin bir göstergesi olarak görülmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. (Kehrer, 1998: 35). O halde, kişinin yaptığı işten çok, Tanrı'ya hizmet etmek için kendini işine adanması ibadet etmesi ve bundan kazandıkları da Tanrısal bir ödül olarak görülmekteydi. Dönemin yaygın öğretisine göre, “iş, her şeyden önce, yaşamın Tanrı tarafından yazılmış kendi içinde amacıdır. Aziz Paulus'un “çalışmayan, yememelidir” ilkesi herkes için geçerlidir. İşe karşı isteksizlik, kutsanmışlık durumunun eksikliğinin işaretidir.” (Weber, 1997: 140)

Diğer yandan Calvin'in faiz yasağını yeniden yorumlayıp, yasağı kaldırması da sermayenin atıl kalma ve meşruluk problemini de ortadan kaldıran başka bir etken olmuştur. (Coşar, s. 68)

Tüccar sınıfın reform hareketi desteklemesinde güven eksikliğinin de etkili olduğunu belirtmek gerekir. Fukuyama'nın da belirttiği gibi, "her insan diğer insanlar tarafından kendi onurunun kabul edilmesi (örneğin kendi değerinin takdir edilmesi) arayışı içerisindedir (Fukuyama, 22) Dolayısıyla reform hareketinin sadece yapılan işi meşrulaştırması değil, tüccar sınıfının algısında güven sağlayıcı öğelerinin bulunduğunu da ileri sürmek yanlış sayılmamalıdır.

Protestan (Reform) Hareketi ile Tüccar (Burjuva) Sınıfı arasındaki ilişki için Febvre şöyle demektedir: "Reform belli bir toplumun çocuğudur. Bir burjuva yüzyılında, tabanı itibariyle, dini hissetmemizin burjuva bir biçimi, burjuvaca biçimiydi." (Febvre, 1995: 113)

Ülgener de kapitalizmin reform ile birlikte ele alınması gerektiğini söylemekte ve "Reformasyon da kapitalizm de o halde aynı çağın ve esprinin çocukları olarak bir çizgi üzerine oturmuşlardır. Kapitalizmi aslında kapitalizm yapan özelliği de aynı çizgide aramak lazımdır." demektedir. (Ülgener, 1981: 17)

Aynı benzerliğe Smith de dikkat çekmekte ve şunları aktarmaktadır:

" Reform'u veya ekonomik devrimi bir diğerinin doğrudan ve yalın bir nedeni olarak görmek kuşkusuz hatalı bir yaklaşımdır. Bunlar karşılıklı etkileşim içindeydi ve belli ölçüde güç birliği de yapmışlardı. Bununla birlikte, çoğu zaman biri diğerini kullanmaya çalışmış, zaman zaman da diğerinin girişimlerinin yarattığı sonuçlardan dolayı itibar kazanmış veya suçlanmış. Dönemi yaşayanlar kapitalizmin yükselişinin özellikle de kötü etkilerini fark etmişlerdi ve çoğunlukla yanlış bir saptama ile bunları Reform'a yüklüyorlardı; ticaretin yeni hükümdarları ise, bir yandan kiliseyi yağmalarken, diğer yandan da Protestanlık maskesi ardına gizlenmeye çoktan beri hazırды. Bu iki hareket, başka tarihsel güçler gibi, düşüncede kolayca ayırt edilebilirken, eylemde genellikle ayrılmaz biçimde iç içe geçmişti". (Smith, 2001: 73-74)

Dolayısıyla Protestan hareketin tüccar sınıf tarafından desteklenmesinin nedeni, meşruluk ve toplumsal kabul görme ihtiyacı

içerisindeki Tüccar Sınıfın, Reform hareketinin para işi de olsa bütün uğraşların Tanrı'nın iş ortaklığı anlamına geldiği yönündeki öğretisi sonucunda, başka bir ifade ile, o döneme kadar aşağılanan ve günahlı olarak görülen para işinin bile kutsal sayılması gerektiği yönündeki görüşü ile, meşruluk ve toplumsal kabul ihtiyacının tatmin edilmesi için uzun bir süreden beri beklediği uygun ortamı hazırlamış olması şeklinde açıklanabilir.

SONUÇ

Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra Batı Avrupa'da ayakta kalan tek kurum olan Kilise, ortaçağ döneminde siyasal olduğu kadar ekonomik baskın bir güç olmuştur. Kilise'nin bu gücü zaman zaman din adamlarından, halk kitlelerinden ve soylulardan tepki görmüş ve başarısız baş kaldırma girişimlerinde bulunulmuştur. Kilise'nin dünya işleri ile fazlaca meşgul olduğu iddiası ile ortaya çıkan Protestan (Reform) hareketi ise diğer başkaldırlardan farklı olarak başarılı olabilmıştır. Bunun nedeni, gerek tüccar (burjuva) sınıfın gerekse de soyluların harekete destek vermesidir.

Yapılan işin niteliğinden çok, işin özenli ve kendini adayarak yapılmasını esas alan öğretiler ve ticarete makul bir faizin hoş görülebileceği düşüncesi bu sınıfın toplum tarafından kabul edilme, saygı görme ve kendini tamamlama ihtiyaçlarını giderebilme imkanını sağlaması nedeniyle Protestan (Reform) Hareketinin ileri gelenlerinin öğretileri ve özellikle Kalvinci anlayış, yüzyıllar boyu aşağılanan, kazandıkları ile mutlu olamayan bu sınıfa yönelik yorumları ile bu sınıfın dikkatini çekmiştir.

Tüccar sınıfın, Protestan (Reform) Hareketini desteklemesinin nedeni, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi açısından değerlendirildiğinde, yeni dinsel yorumun, bu sınıfın yaptığı işin meşruluğunu onaylamanın yanında sermaye birikiminin de önüne açması, tüccarların toplumsal konumunu değiştirerek, hayatta kalmayı sağlayan ihtiyaçların tatminin ötesindeki, insana özgü psiko-sosyal ihtiyaçlar olan ait olma, saygı görme ve kendini tamamlama ihtiyaçlarını (yeni yaklaşıma göre bunlara ek olarak bilmek-anlamak ve estetik ihtiyacı da belirtilebilir) tatmin edebilme imkanını sağlaması olmuştur. Bu nedenle Protestan hareketin en önemli destekleyicileri arasında tüccar sınıfının olması şaşırtıcı görülmemelidir.

KAYNAKÇA

- Artz, Frederick B.; Orta Çağların Tini, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul, İdea Yayınevi, 1996.
- Baechler, Jean; Kapitalizmin Kökleri, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, 2. B., İmge Kitapevi, 1994.
- Burke, Peter; Yeniçağ Başında Avrupa Halk Kültürü, çev. Göktuğ Aksan, Ankara, İmge Kitapevi, 1996.
- Challaye, Felicien; Dinler Tarihi, çev. Samih Tiryakioğlu, İstanbul, 4. B., Varlık yayınları, 1998.
- Coşar, Fatma Mansur; Din Savaşları, İstanbul, Büke Yayınları, 2000.
- Dawson, Christopher; Batının Oluşumu, çev. Dinç Tayanç, İstanbul, Dergah Yayınları, 1997.
- Dereli, Toker; Örgütsel Davranış, İstanbul, 3. B., Mentesh Kitabevi, 1995.
- Febvre, Lucien; Rönesans İnsanı, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, İmge Kitapevi, 1995.
- Fukuyama, Francis; Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması, çev. Ahmet Buğdaycı, İstanbul, 3. B., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2005.
- Huberman, Leo; Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla, çev. Murat Belge, İstanbul, İletişim Yayınları, 1995.
- İnceoğlu, Metin; Tutum, Algı, İletişim, Ankara, Elips Kitap, 2004.
- İncil, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1993.
- Kehrer, Günter; Din Sosyolojisi, der. Yasin Aktay, M. Emin Köktaş, Ankara, 2. B., Vadi Yayınları, 1998.
- Michel, Thomas; Hıristiyan Tanrıbilimine Giriş, İstanbul, Ohan Basımevi, 1992.
- Smith, Preserved; Rönesans ve Reform Çağı, çev. Serpil Çağlayan, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001.
- Ülgener, Sabri F. ; Dünü ve Bugünü ile Zihniyet ve Din: İslam, Tasavvuf ve Çözülme Devri İktisat Ahlakı, İstanbul, Der Yayınları, 1981.
- Wallerstein, Immanuel; Bildiğimiz Dünyanın Sonu, Yirmi Birinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim, çev. Tuncay Birkan, İstanbul, 2. B., Metis Yayınları, 2003.
- Weber, Max; Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu, çev. Zeynep Aruoba, İstanbul, Hil Yayın, 1997.